

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

Absències en els diccionaris: llacunes lèxiques i llacunes lexicogràfiques en els substantius deverbals del sufix -itzar
Elisenda Bernal

Catalan Review, Vol. XX, (2006), p. 51-67

ABSÈNCIES EN ELS DICCIONARIS: LLACUNES LÈXIQUES I LLACUNES LEXICOGRÀFIQUES EN ELS SUBSTANTIUS DEVERBALS DEL SUFIX *-ITZAR**

ELISENDA BERNAL

ABSTRACT

Word formation through the suffix *-ció*, as long as a verb has previously been formed with the suffix *-itzar*, appears to be fairly frequent. This notwithstanding, looking over the current data included in dictionaries one realizes that not all verbs derived through *-itzar* show the corresponding deverbial noun with *-ció*; and conversely, not all nouns ending in *-ització* in the dictionary include an entry as well for their previous verb in *-itzar*. In the wake of this discrepancy, this paper aims to determine whether these gaps are due to lexicographic "more or less justifiable" reasons, or whether these lexical blanks could not have been foreseen. In the latter case, we attempt to show how these are caused by a semantic incompatibility between the noun serving as the basis for the verb and the ensuing nominalization of that verb. If the noun has the meaning of "action" or "process," the possibility to create the deverbial noun is eliminated (hence, i.e. *dialisi* prevents the formation of **dialització*). Furthermore, the inclusion of linguistic information in dictionaries is briefly discussed and consideration is given to the possible ways to transfer that information effectively, with a view to providing words and their interrelations with more thorough definitions.

INTRODUCCIÓ

Sol ser un exercici entretingut pensar en sèries derivatives successives i descobrir-ne el final, assumint, per tant, que sempre tenen un límit i que l'adjunció d'afixos a una base determinada no té possibilitats infinites, ni pel que fa a la quantitat (1a), ni pel que fa a la incompatibilitat, formal o semàntica, que es pot establir entre base i afix (1b), ni tampoc quant a l'ordre i la seqüència de la derivació (1c):

- (1) a. nació – nacional – nacionalitzar – nacionalització – ?/*nacionalitzacional

* Aquest treball forma part del projecte *A digital dictionary of Catalan derivational affixes*, presentat juntament amb Janet DeCesaris, premiat amb el Laurence Urdang Award 2005. El diccionari inclourà els prefixos i els sufixos verbalitzadors, els sufixos dels noms d'acció, els sufixos agentius i els prefixos negatius.

- b. petit – petitó / petitet – petitonet / *petitetó
 c. ensenyar – ensenyament – *ensenyamentar – *ensenyamentós

A (1a) observem que, si bé la derivació sembla que pot continuar, el criteri pragmàtic aconsella aturar-se a partir del quart sufix adjuntat.¹ En canvi, a (1b), si bé és possible aplicar dos sufixos diminutius consecutivament a la mateixa base, les combinacions de sufixos estan fortament restringides a un ordre determinat. Finalment, a (1c) el sufix nominalitzador *-ment* tanca el cicle de derivacions possibles, motiu pel qual no és possible crear un verb successiu.²

Així doncs, la derivació no és lineal, sinó que presenta algunes irregularitats i asistematicitats i, de fet, no és estrany trobar buits lèxics sense cap raó gramatical aparent, com podem observar en els exemples següents:

- (2) a. A V N A vermellós
 vermellvermellejarvermellor
 dolçdolcejar dolçor Ø
 llarg llarguejar Ø Ø
- b. A Adv
 pobre pobrament
 sant santament
 groc?/*grogament
 jove?/*jovement

A (2a), a partir d'adjectius qualificatius podem formar sempre el verb freqüentatiu respectiu amb el sufix *-ejar*, però no sempre és possible el substantiu de qualitat ni l'adjectiu que expressa similitud o tendència. Per la seva banda, a (2b) observem que si bé els adverbis *grogament* i *jovement* respecten la regla general de formació d'adverbis a partir de la forma femenina de l'adjectiu, el significat de les bases no conté el tret de manera necessari per poder formar l'adverbi posterior.

Tanmateix, en alguns casos és possible determinar el motiu d'aquestes llacunes: de vegades, un procés derivatiu pot quedar bloquejat

¹ Guilbert 190-91 postula una restricció morfofonològica que condemnaria les paraules massa llargues: "On invoque parfois une autre forme de contrainte morphophonologique, l'impossibilité de cumuler un trop grand nombre de suffixes provenant d'une série de dérivation successives."

² Aquesta restricció, extensiva a la resta dels sufixos nominalitzadors deverbals, es trenca en alguns verbs irregulars en què el referent de la base es perd més fàcilment. Així, per exemple, sèries com *fondre – fusió – fusionar* o *veure – visió – visionar* no només no s'aturen en el substantiu, sinó que els verbs denominals han arribat a adquirir un nou abast semàntic que els legitima. Vegeu, per a més detall, García de Diego.

perquè ja existeix en la llengua una paraula amb el mateix significat: així, en la sèrie *assassí* – *assassinar*, queda bloquejada la derivació post-verbal *assassinador*, perquè *assassí* manté la mateixa relació semàntica respecte del verb i esdevé, per tant, una paraula innecessària.

La formació de paraules per derivació és, doncs, un sistema complex en què coincideixen factors múltiples, més o menys predictibles i de solució més o menys fàcil. Així, no són fets aïllats trobar en la llengua:

- diferències sintacticosemàntiques de sufixos diferents per a una mateixa base (com per exemple, els sufixos adjectivadors *-al*, *-ic*, etc.);
- diferències determinades per l'àmbit pragmàtic de la base a què s'adjunta un sufix (per exemple, el sufix *-ià* en geologia denota una unitat cronostratigràfica —*Oxfordià*, *Precambrià*—, però en lèxic comú forma gentilicis —*iranià*, *italià*);
- préstecs d'altres llengües com a bases de derivació o fins i tot com a nous afixos, com *-ing*;³
- variacions diacròniques entre sufixos, com ocorre en francès amb els sufixos *-eurl*–*-euse* que ocupen ja l'espai de *-oir*–*-oire* (vegeu Dubois i Dubois-Charlier).

D'altra banda, és fàcilment constatable que, en els diccionaris, les paraules derivades reben un tractament desigual, segons el tipus de diccionari, però també segons el tipus de paraula derivada. No és difícil trobar en les introduccions de diccionaris de llengua general una justificació sobre la no-inclusió de les paraules derivades amb certs afixos, al·ludint al fet que la seva formació és regular (vegeu Beniers), fet que ha arribat a plantejar en alguns casos la possibilitat d'elaborar diccionaris només amb les bases a partir de les quals seria possible derivar-les totes. Però també, com hem dit, en funció del tipus de paraula derivada: la derivació amb sufixos valoratius no sol passar a formar part de la nomenclatura dels diccionaris, ja que afegeixen una característica dimensional (diminutiva o augmentativa) o apreciativa (positivament o negativament) a una unitat existent (Cabrè, *La derivació* § 6.2.2.1): *faldilleta* o *pudorassa* mantenen el mateix significat matisat per la propietat “petita” i “despectiva”, respectivament. En canvi, a *finestreta* amb el significat de ‘taquilla’ o *carassa* ‘gàrgola’, el significat de la paraula resultant és diferent amb o sense sufix, a través d'un procés de lexicalització.

En aquest article ens centrem en les nominalitzacions dels verbs derivats amb el sufix *-itzar*. Tot i que a priori sembla un dels casos en què hi ha més regularitat formal i semàntica, per tal com el substantiu lògic derivat a partir d'un verb en *-itzar* es forma amb el sufix *-ció*, una

³ Per a un estudi d'*-ing* com a nou sufix del català, vegeu López, Mayoral i Pibernat.

observació de les dades de l'*Hiperdiccionari*, posa de manifest un desajustament numèric entre els verbs en *-itzar* i els substantius corresponents en *-ció*, molt més gran del que es podria esperar, tal com reflecteixen les dades següents:

(3) verbs en <i>-itzar</i> :	381
noms en <i>-ització</i> :	396
verbs en <i>-itzar</i> sense nom: ⁴	95
noms en <i>-ització</i> sense verb: ⁵	115

Ens proposem, doncs, trobar una explicació a aquestes llacunes, determinar si són absències lexicogràfiques, més o menys justificables, o bé absències lèxiques impredecibles, i, en aquest cas, reflexionar sobre com cal recollir aquests casos en els diccionaris.

Amb aquest objectiu, dediquem un apartat a la presentació de cada sufix i analitzem després el conjunt de les absències per finalitzar amb una proposta de tractament lexicogràfic que pugui recollir particularitats morfològiques com les que aquí estudiem.

LA FORMACIÓ DE PARAULES AMB *-ITZAR* I *-CIÓ* EN CATALÀ

En català, la sufixació és un dels recursos més productius en la formació de paraules mitjançant el qual es poden formar substantius, adjectius, verbs i adverbis. De la mateixa manera, tot i que és un recurs productiu, com ja hem apuntat més amunt, no totes les combinacions són possibles, sinó que s'han de respectar les restriccions fonològiques, morfològiques, sintàctiques i semàntiques que cada sufix imposa a l'hora de crear paraules noves.

El sufix *-itzar* és un dels sufixos més "internacionals" de la formació de paraules (cf. alemany *-isieren*, anglès *-ize* / *-ise*, espanyol *-izar*, francès *-iser*, italià *-izzare*). Com ja han assenyalat convenientment autors com Iordan, Rifón, Serrano-Dolader, Guilbert, Dardano, Lieber, entre d'altres, aquest fet, juntament amb el desenvolupament de la ciència i la tecnologia, ha estat el factor determinant que ha afavorit la creació de verbs nous amb aquest sufix, en detriment d'altres candidats possibles.⁶

El sufix *-itzar* és el sufix verbalitzador del català més versàtil quant

⁴ La llista completa apareix a l'annex 1.

⁵ La llista completa apareix a l'annex 2.

⁶ Això no obstant, *-itzar* (i els seus equivalents) no arriben a tenir el valor denominatiu d'altres sufixos anomenats per alguns autors, com Dubois i Dubois-Charlier, "científics", que es caracteritzen per tenir una significació específica en l'interior d'una

al tipus de bases amb què pot combinar-se: admet tant substantius com adjectius, simples, complexos o construïts, del fons patrimonial, culte (tant llatí com grec) o, fins i tot, manlleus. Els verbs que es formen amb aquest sufix tenen un valor eminentment causatiu, tot i que es donen també alguns casos, comuns en totes les llengües, en què aquesta tendència es trenca, tema que ha ocupat autors com Marchand, Lieber, Pena, *La formación de verbos*, o Rifón.⁷ Cal dir, no obstant això, que es tracta de casos dispersos i sempre en verbs construïts sobre bases nominals. Les dades analitzades a Bernal, *Els sufixos... Descripció*, permeten afirmar que els processos de construcció de neologismes són altament regulars, sigui quina sigui la categoria de la base. La regularitat d'aquests processos es manifesta tant a nivell sintàctic com semàntic: excepte en els casos en què el parlant crea un neologisme expressiu, el significat del derivat és sempre composicional, motiu pel qual el significat heretat de la base i el significat predictable derivat de la regla no són alterats per factors extralingüístics que podrien distorsionar-ne la comprensió immediata.

Quant al sufix *-ció*, és un dels sufixos de què disposa el català per formar noms d'acció i efecte deverbals, juntament amb els sufixos següents (reproduïts a Cabré, *A l'entorn*):⁸

(4)	-at:	acció / efecte abstracte / tècnic	<i>apostatat, pentinat</i>
	-atge:	acció / efecte abstracte / tècnic	<i>laminatge, buidatge</i>
	-dissa:	acció / efecte abstracte múltiple	<i>xerradissa, trinxadissa</i>
	-dura:	acció / efecte concret	<i>soldadura, serradura</i>
	-ment:	acció / efecte abstracte	<i>pensament, creixement, patiment</i>
	-nça:	acció / efecte abstracte	<i>recança, temença</i>
	-or:	acció / efecte abstracte	<i>cremor, inflor</i>

De tots ells, el sufix verbalitzador *-itzar* nominalitza amb el sufix *-ció*,⁹ fet que comparteixen la resta de llengües romàniques (vegeu

ciència o tècnica, com per exemple succeeix amb el sufix *-ita* en geologia, que forma sempre noms de minerals (*granulita, bixbita, caïnita*), o el sufix *-ol* en química orgànica, que designa alcohols (*mentol, etanol, retinol*), etc.

7 Plag 234 proposa una única estructura lexicoconceptual general per als verbs derivats en anglès en *-ize*, argumentant que "the polisemy of *-ize* verbs can be described, predicted and formalized in a straightforward manner. The semantic interpretation of a given derivative can be construed by mapping the different participants and the base onto the semantic representation as expressed in the LCS."

8 A més de la formació per sufixació, els noms d'acció deverbals també poden formar-se per mitjà de conversió, com a *reptar* – *repte*, *criticar* – *crítica*.

9 Per a les formes alternes a aquest sufix (*-ció* en *aprovació*, *-sió* en *evasió* o *-ió* en *unió*), vegeu Cabré, *La derivació* 750-51).

Pena, *La derivación*, per a l'espanyol, o Dubois i Dubois-Charlier per al francès, entre d'altres),¹⁰ i fins i tot per a l'anglès, malgrat que a l'*Hiperdicionari* es registren també formes amb sufixos d'acció i efecte abstracte o tècnic com *-atge* —*cotonitzatge*, *merceritzatge*— o *-at* —*dialitzat*, *hidrolitzat* i *liofilitzat*— (annex 3).¹¹

També cal destacar que, pel que fa a la productivitat, entesa no només com el nombre d'unitats construïdes amb un afix determinat, sinó atenent també la regularitat, la rendibilitat i la disponibilitat de l'afix,¹² els dos sufixos són dels més productius dels que disposa el català. Les dades de l'Observatori de Neologia relatius a l'any 1995 així ho indiquen: dins dels sufixos nominalitzadors, *-ció* és el segon sufix més productiu, després d'*-isme*; quant a *-itzar*, la seva primera posició és indiscutible, amb el 82,9% dels verbs neològics. Així mateix, López del Castillo confirma aquesta gran productivitat i llista més de 500 paraules "de la llengua usual" formades amb *-ció*, de les quals el 25% encara no apareixen repertoriades en els diccionaris.

Les dades que acabem de presentar ens porten a la conclusió que tots dos sufixos, per separat i en combinació, són altament regulars i productius dins dels seus àmbits d'actuació. Per què, doncs, hi ha tants buits en les sèries derivatives?

LES PARAULES ABSENTS

A l'epígraf anterior hem apuntat el desajustament que es dona entre els verbs derivats i les seves nominalitzacions. Si bé aquest desajustament es produeix en les dues direccions (verb sense nom i nom sense verb), entenem que en el cas dels noms derivats amb *-ització* necessàriament hi ha un verb previ construït amb *-itzar*. En la majoria de casos, es tracta de paraules que pertanyen a llenguatges d'especialitat, sobretot en l'àmbit de les ciències experimentals i fonamentals, amb un nivell d'abstracció molt elevat —segons la classificació proposada per Hoffmann 64—, com per exemple *dolomitització* 'transformació de calcàries en dolomites' (sedimentologia), *espiralització* 'disposició espacial en espiral de l'ADN dels cromosomes' (genètica) o *krarupització* 'procediment de càrrega contínua d'un cable telefònic' (telecomunicacions).

¹⁰ Aquesta casuística és deguda, com ja observa Pena, *La derivación* 166, a l'origen comú llatí: "...no aparece ningún sustantivo [en *-miento*] sobre verbos en *-ific-a-* e *-iz-a-* [...] situación paralela a la del latín, lengua en la que tampoco ocurre ningún sustantivo en *-ment-* sobre verbos en *-ific-ā-* e *-iz-ā-*".

¹¹ Per a un estudi de les nominalitzacions deverbals dins de sèries derivatives, vegeu Bernal i DeCesaris.

¹² Per a una explicació més detallada, vegeu Bernal, *Els sufixos... Relacions* § 4.5.3).

L'anàlisi morfològica és innegable: abans d'arribar al substantiu, hi ha el pas previ obligatori de la creació del verb en *-itzar*. No obstant això, cal deixar constància que en terminologia, tot i que se segueixen les mateixes pautes que en la llengua general, la proporció d'unitats d'una o altra categoria gramatical és diferent i desequilibrada: la quantitat de substantius és desproporcionadament alta davant de la dels adjectius i, sobretot, la dels verbs (Cabré, *La terminologia* 166), de manera que els vocabularis i diccionaris especialitzats encara contenen en la seva majoria noms i sintagmes nominals i gairebé mai verbs i sintagmes verbals.¹³

En el cas dels verbs sense nom, però, no ho podem afirmar tan categòricament com fa Pena, *Formación de palabras* 169, a propòsit del sufix equivalent espanyol, *-izar*, "dada la existencia de uno de los verbos en *-iz-a-* de (3.1), su nominalización mediante *-ción* y adjetivación mediante *-dor* o *-ble* es automática, predecible por tanto, y obligatoria [...]", ja que no veiem clares formes com les de (5), encara que, formalment, estiguin ben construïdes:

- (5) ?/* *agonització*
 ?/* *analització*
 ?/* *terrorització*

Com que el diccionari és necessàriament finit, hem recorregut a dues fonts competents en matèria lingüística en català amb l'objectiu de documentar algunes de les formes perdudes en el diccionari: el Termcat i el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC) de l'Institut d'Estudis Catalans. Després de la consulta, hem pogut reduir els 101 verbs que no presentaven nominalització coneguda als 58 que apareixen a continuació:

(6) Verbs sense nominalització documentada

academitzar	angelitzar	desentronitzar
acromatitzar	anglicitzar	desfanatitzar
adonitzar	apologitzar	desharmonitzar
agonitzar	arterialitzar	desozonitzar
amenitzar	asbestinitzar	economitzar
anagramatitzar	azotitzar	electrolitzar
analitzar	barbaritzar	emetitzar
anastomitzar	batologitzar	energitzar
anatomitzar	biosinteritzar	epigramatitzar

¹³ Com a exemple, podem citar l'obra clàssica de Wüster, *Dictionary of Machine Tools*, en què només hi ha cinc verbs en 200 entrades.

ergotitzar	macadamitzar	rivalitzar
escandalitzar	martiritzar	sabatitzar
exorcitzar	mediumitzar	sil·logitzar
fotosintetitzar	metastatitzar	simpatitzar
gargaritzar	panegiritzar	sintetitzar
hemodialitzar	paralogitzar	sodomitzar
horroritzar	patentitzar	teologitzar
immortalitzar	polemitzar	terroritzar
intranquil·litzar	profetitzar	traumatitzar
ironitzar	protagonitzar	
isocronitzar	psicoanalitzar	

Davant d'aquests verbs, la pregunta obligada és: sempre és possible la nominalització ulterior? Si no ho és, per què? Com s'ha de reflectir la incapacitat de nominalització en *-ció*, si n'hi ha, d'aquests verbs en els diccionaris?

Per respondre a les dues primeres preguntes, cal analitzar amb detall cada un d'aquests verbs. En primer lloc, per la forma, podem classificar els verbs de (6) en tres grups:

- verbs prefixats;
- verbs que deriven d'adjectius;
- verbs que deriven de substantius.

En el primer grup trobem els verbs *desentronitzar*, *desfanatitzar*, *desharmonitzar* i *desozonitzar*. Aquest tipus de verbs sempre és susceptible d'una doble anàlisi: alguns autors consideren que es tracta de verbs prefixats amb valor privatiu, encara que això no impedeix que siguin també interpretats per altres com estructures parasintètiques des + base + itzar, basant-se en el valor privatiu i sense considerar que són analitzables com a derivats prefixats de significat reversiu.¹⁴ En els casos que ara ens ocupen, no només existeixen els verbs, sinó que també es documenten els derivats nominals respectius *entronització*, *fanatització*, *harmonització* i *ozonització*, raó per la qual, consegüentment, es pot acceptar la legitimitat de les formes no documentades *desentronització*, *desfanatització*, *desharmonització* i *desozonització*.

Pel que fa a la resta de verbs, com ja remarquen Pena, *La formación de verbos*, Rifón i Serrano-Dolader per a l'espanyol, no sempre és fàcil establir si la base de la derivació és un substantiu o un adjectiu. Per determinar-ho, en els casos dubtosos, hem recorregut a la definició lexicogràfica, de manera que resulten les dues agrupacions següents:

¹⁴ Per a un estudi més detallat d'aquesta qüestió, vegeu Serrano-Dolader, especialment § 72.1.2.2.

- a) verbs de base adjectiva: *academitzar*, *acromatitzar*, *amenitzar*, *anglicitzar*, *arterialitzar*, *asbestinitzar*, *emetitzar*, *immortalitzar*, *isocronitzar*, *patentitzar*, *sabatitzar*;
- b) verbs de base nominal: *adonitzar*, *agonitzar*, *anagramatitzar*, *analitzar*, *anastomitzar*, *anatomitzar*, *angelitzar*, *apologitzar*, *azotitzar*, *barbaritzar*, *batologitzar*, *biosintetitzar*, *economitzar*, *electrolitzar*, *energitzar*, *epigramatitzar*, *ergotitzar*, *escandalitzar*, *exorcitzar*, *fotosintetitzar*, *gargaritzar*, *hemodialitzar*, *horroritzar*, *intranquil·litzar*, *ironitzar*, *macadamitzar*, *martiritzar*, *mediumitzar*, *metastatitzar*, *panegiritzar*, *paralogitzar*, *polemitzar*, *profetitzar*, *protagonitzar*, *psicoanalitzar*, *rivalitzar*, *sil·logitzar*, *simpatitzar*, *sintetitzar*, *sodomitzar*, *teologitzar*, *terroritzar*, *traumatitzar*.

Dins del primer grup, trobem adjectius simples (*amè*, *patent*) i complexos (*asbestí*, *immortal*, *acadèmic*), però res fa pensar que la derivació posterior no sigui possible; de fet, existeixen noms en *-ció* de verbs derivats en *-itzar* amb aquest mateix tipus d'adjectius:

- a) sobre bases adjectives simples: *suavitzar*, *agilitzar*, *eternitzar*;
- b) sobre bases adjectives complexes: *materialitzar*, *comptabilitzar*, *automatitzar*.

Quant als verbs de base nominal, observem que, etimològicament, predominen les bases que comparteixen, amb el sufix, l'origen grec, si bé també n'hi ha d'origen llatí o romànic.

- substantius d'origen grec
 - simples: *azot*, *àngel*, *escàndol*, *martiri*;
 - acabats en *-ma*: *anagrama*, *epigrama*, *trauma*;
 - acabats en *-ia*: *agonia*, *anatomia*, *apologia*, *batologia*, *economia*, *energia*, *ironia*, *profecia*, *simpatia*, *teologia*;
 - acabats en *-si*: *anàlisi*, *anastomosi*, *biosíntesi*, *electròlisi*, *fotosíntesi*, *hemodiàlisi*, *metàstasi*, *psicoanàlisi*, *síntesi*;
 - adjectius lexicalitzats com a substantius: *emètic*, *panegíric*.
- substantius d'origen llatí o romànic
 - simples: *adonis*, *gàrgara*, *horror*, *macadam*, *mèdium*, *rival*, *terror*;
 - complexos en *-isme/-ista*: *barbarisme*, *ergotisme*, *exorcisme*, *protagonista*, *sil·logisme*;
 - altres complexos: *intranquil·litat*, *sodomita*.

Una revisió atenta de cadascuna d'aquestes bases nominals, atenent especialment no només el seu origen, sinó també el significat etimolò-

gic primer, que pot ser divers del que li és atribuït sincrònicament, fa notar com el grup dels substantius acabats en *-ia* o *-si* amaguen un procés o una acció, de manera que, per exemple, *anàlisi* i la possible *analització* s'interpretarien com a processos de significat idèntic, fet que faria prescindir de la darrera per evitar la redundància lèxica.¹⁵

Així, els substantius dels verbs en *-itzar* queden distribuïts de la manera següent:

- entitats: *adonis*, *àngel*, *anagrama*, *azot*, *barbarisme*, *emètic*, *epigrama*, *horror*, *intranquil·litat*, *macadam*, *mèdium*, *panegíric*, *protagonista*, *rival*, *sodomita*, *terror*, *trauma*;
- processos: *agonia*, *anàlisi* (i *psicoanàlisi*), *anastomosi*, *anatomia*, *apologia*, *batologia*, *economia*, *electròlisi*, *energia*, *ergotisme*, *escàndol*, *exorcisme*, *hemodialisi*, *hidròlisi*, *ironia*, *martiri*, *metàstasi*, *paràlisi*, *profecia*, *sil·logisme*, *simpatia*, *síntesi* (i *biosíntesi*, *fotosíntesi*).

La propietat idiosincràtica d'aquestes paraules podria anar marcada en les entrades lèxiques amb un tret [$\pm$ procés], que bloquejaria la nominalització posterior al verb en *-itzar*.¹⁶ Això comportaria, a més, que seria possible incorporar al diccionari els substantius deverbals formats sobre entitats, com *adonització*, *anagramatització*, *macadamització*, etc. Però com marcar en el diccionari la impossibilitat de la nominalització en *-ció* dels verbs formats sobre processos?

LA INFORMACIÓ MORFOLÒGICA EN EL DICCIONARI

En qualsevol diccionari, a l'hora d'incloure informació lingüística sobre la paraula definida (des de la categoria gramatical fins a l'etimologia o algunes irregularitats), s'ha de recórrer a estratègies diverses de representació lexicogràfica per introduir aquesta informació. Generalment, es distingeixen dues maneres: la introducció directa, que es materialitza freqüentment en notes d'ús, notes explicatives entre parèntesis o bé per mitjà de codis, o bé la introducció indirecta, que suposa que

¹⁵ Entenem *procés* segons la classificació de predicats de Vendler, a partir de la qual es caracteritzen per l'absència o presència de tres trets aspectuals bàsics: *activitat*, *resultat* i *telicitat*. Interpretem les categories de *procés*, *resultat* i *estat* com a classes conceptuais generals, incloent aquesta última en una supercategoria classificatòria *entitat*, com fan Sager i Kageura.

¹⁶ També trobem, a partir de *diàlisi*, *dialització*, que remet a *diàlisi*. Així mateix, el CTILC documenta la forma *catalització*, paral·lelament a *catàlisi*. Segons l'explicació que hem donat, *dialització* i *catalització* són absolutament redundants i innecessàries. En canvi, la forma *dialitzat* amb el significat de 'solució col·loidal' no és cap procés, sinó un resultat, de la mateixa manera que *hidrolitzat* o *liofilitzat*.

l'usuari ha d'inferir a partir de la definició i/o dels exemples, les peculiaritats (sintàctiques, semàntiques) de l'entrada en qüestió.¹⁷

En la tradició lexicogràfica catalana, no ha estat gens freqüent incloure els sufixos dins la nomenclatura, tot i que sí hi han tingut entrada les formes prefixades i sufixades cultes. El motiu d'aquesta absència rau en la naturalesa intrínseca de la sufixació, que és, segons Almela 71, "el procedimiento más complejo, sobre todo por sus efectos fonológicos, morfológicos y lexémicos. [...] En esa posición el desarrollo de la palabra manifiesta su terminación (con lo que ello implica de conflictos fonémicos), su categoría (y sus respectivos significados), sus morfemas flexivos (y las consonancias y disonancias que dicho encuentro origina), etc." És clar que sintetitzar tota aquesta informació requereix molt més espai que el que un diccionari tradicional pot oferir. Vegem-ho exemplificat en les entrades dels sufixos *-itzar* i *-ció* del *Gran diccionari de la llengua catalana*:

-ció Sufix, del llatí *-tio*, *-onis*, que significa 'acció i efecte de'. Ex: *qualificació*, *aprovació*.

-ió Sufix, del llatí *-io*, *-ionis*, que significa 'acció de'. Ex: *confessió*, *rebel·lió*.

-itzar Sufix, del llatí *-izare*, que significa 'convertir en'. Ex: *nacionalitzar*, *fertilitzar*, *suavitzar*.

Com es pot observar, la informació que es dóna és extremadament succinta: l'origen, una glossa del significat i exemples; però n'hi ha prou? D'una banda, pel que fa als sufixos nominalitzadors, veiem com no es relacionen les dues formes per mitjà de cap remissió. De l'altra, pel que fa al sufix verbalitzador, a partir de l'exemplificació podríem arribar a pensar que només forma verbs a partir d'adjectius.¹⁸

¹⁷ De fet, el sistema de codificació ha estat el més tractat i usat en els diccionaris, tant tradicionals com teòrics, per tal com constitueix una representació precisa i sintètica i que requereix de poc espai físic. Això no obstant, aquest sistema pot arribar a ser molt complex i quasi inaccessible per a l'usuari, fins i tot per a un usuari especialitzat, com ocorre en el *Dictionnaire explicatif et combinatoire du français contemporain* de Mel'čuk. Per a una anàlisi de les indicacions gramaticals als diccionaris aplicades als noms de matèria, vegeu DeCesaris i Bernal.

¹⁸ Els diccionaris especialitzats en formació de paraules, com el de López del Castillo i Bruguera, intenten cobrir aquestes mancances, i presenten llistes ingents de les paraules derivades amb cada sufix, dividint-les en etiquetes semàntiques classificatòries. Si bé en totes dues obres, l'al·lomorfa dels afixos es té en compte a l'hora de descriure'ls, el repte continua sent descriure les relacions entre els diversos afixos. Tanmateix, destaquem que Bruguera recull dins l'entrada del sufix *-ció*: "Aquest sufix, de molt rendiment encara en la formació de neologismes, forma molts derivats de verbs en *-itzar*, sufix també molt productiu."

El diccionari tradicional, de consulta lineal i puntual, doncs, comporta moltes limitacions que ja han estat provades en diverses ocasions, així com també la duresa que suposa per als usuaris accedir a la informació. Això no obstant, en l'actualitat, tots aquests problemes han estat superats per l'anomenada revolució digital i el canvi de suport: del llibre al CD-ROM, DVD o internet (vegeu Gelpí). En aquests mitjans trobem una capacitat d'emmagatzematge i de presentació multimèdia que pot integrar text, veu, gràfics, vídeo i modalitats de consulta diversa que superen, sens dubte, les restriccions, tant de representació com d'espai, del paper i permeten una lectura no seqüencial àgil i eficient. Tanmateix, molts diccionaris encara continuen sent les versions electròniques dels originals en paper, minimitzant així les possibilitats que ofereix el nou format, que no només pot incorporar molta més informació, sinó també molt més diversa i d'un mode més eficaç.¹⁹

En aquest sentit, és desitjable, doncs, que els nous diccionaris en aquests suports no siguin mers traspassos de format, sinó que incorporin les innovacions que permet el canvi, de manera que no només es pugui saber que una derivació determinada és o no possible, sinó també que pugui relacionar, per exemple, els al·lomorfs d'un determinat morfema, de manera que siguin accessibles des de la mateixa entrada lexicogràfica, mitjançant apartats específics, recursos visuals diversos, etc., però també la combinabilitat entre sufixos. Creiem que el suport digital esdevé la plataforma inqüestionable, per tal com permet incloure molta més informació, organitzada, jerarquitzada, fins i tot amb possibilitats de mostrar o d'amagar elements per no aclaparar l'usuari que no la vol, però oferir-la a aquell usuari que vol aprofundir una mica més en cada entrada.²⁰

A TALL DE CONCLUSIÓ

En aquest treball hem vist com l'aparent regularitat formal i semàntica dels substantius deverbals dels verbs construïts amb *-itzar* no és tan sistemàtica com sembla, ja que en el cas dels verbs sobre base nominal, la naturalesa aspectual de la base és determinant per poder legitimar el substantiu corresponent en *-ció*. Així doncs, no totes les absències del diccionari responen a llacunes lexicogràfiques, com es podria esperar de

¹⁹ Vegeu Bernal, *Morfologia*, per a una proposta lexicogràfica digital per als sufixos verbalitzadors del català, consultable en línia a <http://www.upf.edu/pdi/df/elisenda.bernal/dsvc/entrada.htm>. Aquest diccionari serà la base per al futur diccionari digital d'afixos derivatius del català.

²⁰ Fins i tot un diccionari com *Le Grand Robert*, recorre a la versió editada en CD-ROM als beneficis que ofereix la interfície: dóna a l'usuari la possibilitat de veure la informació de les entrades en format "abrégé" o "détaillé".

la regla general de formació de noms d'acció, sinó que en alguns casos es tracta de buits lèxics en la sèrie derivativa corresponent per evitar la redundància lèxica.

Com apunta Pena, *Morfologia derivativa*, els estudis de morfologia derivativa poden ser incorporats per part de la lexicografia per tal de mostrar en el diccionari la informació morfològica pertinent d'una manera més adequada, precisa i econòmica. El repte per als morfòlegs i lexicògrafs és ara traslladar aquesta informació de manera efectiva als diccionaris, amb el fi de poder donar compte de manera més coherent i adequada del conjunt de paraules derivades d'una llengua, integrant i relacionant entre si morfologia, semàntica i lexicografia.

ELISENDA BERNAL
UNIVERSITAT POMPEU FABRA

ANNEX 1. Verbs en *-itzar* sense nom d'acció deverbal

- a) Substantiu documentat al CTILC: *catalitzar*, *comptabilitzar*, *confraternitzar*, *desestabilitzar*, *desodoritzar*, *desvitalitzar*, *dogmatitzar*, *estepitzar*, *estigmatitzar*, *eternitzar*, *familiaritzar*, *fanatitzar*, *fenomenalitzar*, *fraternitzar*, *hipostatitzar*, *hostilitzar*, *informatitzar*, *instrumentalitzar*, *mentalitzar*, *metabolitzar*, *metaforitzar*, *motoritzar*, *obstaculitzar*, *oficialitzar*, *pluralitzar*, *profunditzar*, *pronominalitzar*, *puntualitzar*, *revigoritzar*, *ridiculitzar*, *satiritzar*, *sintetitzar*, *tiranitzar*, *tranquil·litzar*, *variolitzar*, *verbalitzar*, *vitalitzar*.
- b) Substantiu documentat a Cercaterm: *criminalitzar*, *equalitzar*, *inicialitzar*.
- c) Substantiu no documentat: *academitzar*, *acromatitzar*, *adonitzar*, *agonitzar*, *amenitzar*, *anagramatitzar*, *analitzar*, *anastomitzar*, *angelitzar*, *anglicitzar*, *apologitzar*, *arterialitzar*, *asbestinitzar*, *azotitzar*, *barbaritzar*, *batologitzar*, *biosintetitzar*, *desentronitzar*, *desfanatitzar*, *desharmonitzar*, *desozonitzar*, *economitzar*, *electrolitzar*, *emetitzar*, *energitzar*, *epigramatitzar*, *ergotitzar*, *exorcitzar*, *escandalitzar*, *fotosintetitzar*, *gargaritzar*, *hemodialitzar*, *horroritzar*, *immortalitzar*, *intranquil·litzar*, *ironitzar*, *isocronitzar*, *macadamitzar*, *mediumitzar*, *metastatitzar*, *panegiritzar*, *paralogitzar*, *patentitzar*, *polemitzar*, *profetitzar*, *protagonitzar*, *psicoanalitzar*, *rivalitzar*, *sabatitzar*, *sil·logitzar*, *simpatitzar*, *sodomitzar*, *teologitzar*, *terroritzar*, *traumatitzar*.

ANNEX 2. Substantius en -ització sense verb documentat

- a) Verb documentat al CTILC: *arborització, autohiptotització, cancel·lització, descapitalització, desnuclearització, dialectalització, globalització, hipersensibilització, peptització, podzolització, pol·linització.*
- b) Verb documentat a Cercaterm: *aleatorització, conceptualització, deslabialització, deslocalització, despalatalització, dessensibilització, diagonalització, fricatització, labiovelarització, lexicalització, miniaturització, nominalització, potabilització, privatització, texturització.*
- c) Verb no documentat: *afonització, albitització, aldolització, al·litització, al·loimmunització, alpinització, alveolització, anhidrització, antracitització, apodització, appertització, argilització, austenització, autoimmunització, autoionització, autopol·linització, cal·ligrafització, caolinització, ceratinització, consonantització, criocauterització, cursivització, descartelització, desfonologització, deslegalització, desmielinització, desnasalització, despectinització, despolimerització, desstalinització, dimerització, dolomitització, ecolocalització, edafització, electrofocalització, enolització, espiralització, eutrofització, faringalització, finlandització, fonologització, fotosensibilització, globulització, grafitització, granitització, hepatització, hominització, instantització, isoimmunització, krarupització, laterització, linearització, luteïnització, marsupialització, maternització, metamerització, microminiaturització, mielinització, ortogonalització, ortonormalització, pauperització, peritonització, piezocrystal·lització, presonorització, provincialització, pupinització, racemització, radiolocalització, radiopasteuritització, randomització, refonologització, renormalització, saussurització, sifilització, solarització, somatització, subminiaturització, telencefalització, telesenyalització, telomerització, terciarització, termalització, transfinitització, transfonologització, tropicalització, tyndal·lització, ultrapasteuritització, vernalització, winterització.*

ANNEX 3. Altres nominalitzacions

- a) Nominalitzacions en -atge: *cotonitzatge, merceritzatge.*
- b) Nominalitzacions en -at: *dialitzat, hidrolitzat, liofilitzat.*

REFERÈNCIES

- ALMELA, Ramón. *Procedimientos de formación de palabras en español*. Barcelona: Ariel, 1999.
- BENIERS, Elisabeth. "La derivación en la gramática y en el diccionario". *Estudios de lingüística aplicada* 11 (1990): 102-15.
- BERNAL, Elisenda. *Els sufixos verbalitzadors del català. Descripció sintacticosemàntica*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, U Pompeu Fabra, 1997.
- . *Els sufixos verbalitzadors del català. Relacions semàntiques i diccionari*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, U Pompeu Fabra, 2000.
- . "Morfología y diccionario: el hipertexto como solución". *Perspectivas interdisciplinares de la lingüística aplicada*. Ed. M. Luisa Carrió Pastor. Vol. 2. València: U Politècnica de València / AESLA, 2005. 479-90.
- BERNAL, Elisenda, i Janet DECESARIS. "Nominalitzacions deverbals: distribució formal i semàntica". *Actes del VII Congrés de Lingüística General*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la U de Barcelona, 2006.
- BRUGUERA, Jordi. *Diccionari de la formació de mots*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2006.
- CABRÉ, M. Teresa. *La terminología. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries, 1992.
- . *A l'entorn de la paraula*. 2 vol. València: U de València, 1994.
- . "La derivació". *Gramàtica del català contemporani*. Eds. Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya. Vol. 1. Barcelona: Edicions 62, 2002. 731-75.
- [Cercaterm]. Termcat. *Cercaterm. Servei de consultes terminològiques en línia*. Barcelona: Termcat. <http://www.termcat.net/cercaterm/>, 1999-2005.
- [CTILC]. Institut d'Estudis Catalans. *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <http://pdl.iec.es/entrada/paraules.asp>.
- DARDANO, Maurizio. *La formazione delle parole nell'italiano di oggi*. Roma: Bulzoni, 1978.
- DECESARIS, Janet, i Elisenda BERNAL. "La gramática de los nombres de materia en los diccionarios". *Entre semántica léxica, teoría del léxico y sintaxis*. Eds. Gerd Wotjak i Juan Cuartero Otal. Frankfurt: Peter Lang, 2005. 453-65.
- DUBOIS, Jean, i Françoise DUBOIS-CHARLIER. *La dérivation suffixale en français*. Paris: Nathan, 1999.
- GARCÍA DE DIEGO, Víctor. "Los nombres de acción". *Boletín de la Real Academia Española* CLXXXIX (1970): 19-29.

- GELPÍ, Cristina. "El estado actual de la lexicografía: los nuevos diccionarios". *Lexicografía española*. Coord. Antonia M. Medina Guerra. Barcelona: Ariel, 2003. 307-28.
- GUILBERT, Louis. *La créativité lexicale*. Paris: Larousse, 1975.
- [Hiperdiccionari]. *Hiperdiccionari català - castellà - anglès*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1994.
- HOFFMANN, Lothar. *Els llenguatges d'especialitat. Selecció de textos*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, U Pompeu Fabra, 1998.
- JORDAN, Iagu. "Observaciones sobre la formación de palabras en español". *Actas del III Congreso Internacional de Hispanistas. III - Románicas*. México [s. l.], 1968. 443-53.
- LIEBER, Rochelle. "The Suffix -ize in English: Implications for Morphology". *Morphology and Its Relation to Phonology and Syntax*. Eds. Steven G. Lapointe, Diane K. Brentari i Patrick M. Farrell. Stanford: CSLI, 1998. 12-33.
- [Le Grand Robert]. *Le Grand Robert de la langue française* [CD-ROM]. Paris: Le Robert, 2005.
- LÓPEZ, Sílvia, Cristina MAYORAL, i Montserrat PIBERNAT. "Un nou sufix català: l'-ing". *La neologia en el tombant de segle*. Eds. M. Teresa Cabré, Judit Freixa i Elisabet Solé. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, U Pompeu Fabra, 2000. 193-200.
- LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís. *Diccionari de formació de paraules*. Barcelona: Edicions 62, 2002.
- MARCHAND, Hans. *The categories and types of present-day English word formation. A synchronic-diachronic approach*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1960.
- MEL'ËUK, Igor, dir. *Dictionnaire explicatif et combinatoire du français contemporain. Recherches lexico-sémantiques*. 4 vol. Montréal: Les Presses de l'U de Montréal, 1984-99.
- Observatori de Neologia. *Descripció quantitativa dels neologismes documentats durant l'any 1995 a la premsa en català*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, U Pompeu Fabra, 1998.
- PENA, Jesús. *La derivación en español. Verbos derivados y sustantivos verbales*. Santiago de Compostela: U de Santiago de Compostela, 1980.
- . "La formación de verbos en español: la sufijación verbal". Ed. Soledad Varela. *La formación de palabras*. Madrid: Taurus, 1993. 217-81.
- . "Formación de palabras, gramática y diccionario". *Revista de lexicografía* I (1994-95): 163-81.
- . "Morfología derivativa y diccionario". Ed. Alexandre Veiga, Miguel González Pereira i Montserrat Souto Gómez. *Léxico y gramática*. Lugo: Tris Tram, 2002. 285-98.

- PLAG, Ingo. "Selectional restrictions in English suffixation revisited: a reply to Fabb (1988)". *Linguistics* 34/4 (1998): 769-98.
- RIFÓN, Antonio. *Pautas semánticas para la formación de verbos en español mediante sufijación*. Santiago de Compostela: U de Santiago de Compostela, 1997.
- SAGER, Juan Carlos, i Kyo KAGEURA. "Concept Classes and Conceptual Structures. Their Role and Necessity in Terminology". *ALFA* 7/8 (1995): 191-216.
- SERRANO-DOLADER, David. "La derivación verbal y la parasíntesis." Dirs. Ignacio Bosque i Violeta Demonte. *Gramática descriptiva de la lengua española*. Vol. 3. Madrid: Espasa Calpe, 1999. 4683-755.
- VENDLER, Zeno. *Linguistics in Philosophy*. Ithaca: Cornell UP, 1967.
- WÜSTER, Eugen. *Dictionary of Machine Tools*. London: Technical P, 1968.